

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Tematilsyn 2013

Revisjon av foretak med klientmidler

AVDELING FOR MARKEDSTILSYN
SEKSJON FOR REVISJON OG REGNSKAPSFØRING

13/11012

Innhold

1	Bakgrunn og formål	3
2	Gjennomføring av tematilsynet	3
3	Foretakets overholdelse av lover, forskrifter og konsesjonsvilkår	4
4	Foretakets regnskap	5
5	Foretakets klientkonto	5
6	Foretakets avstemming av klientmidler og klientansvar	6
7	Revisors rapporteringsplikt ved brudd på regelverk og konsesjonsvilkår	6
8	Oppsummering	7

1 Bakgrunn og formål

Finanstilsynet gjennomfører årlige tematisyn som del av tilsynet med revisjonsselskapene. Tematisynene gir Finanstilsynet grunnlag for å vurdere revisjonsutførelsen knyttet til det valgte temaet. I 2013 er temaet revisjon av foretak med klientmidler. Det er normalt konsesjonsplikt for foretak som disponerer over midler som tilhører andre, og de fleste av disse foretakene er underlagt tilsyn av Finanstilsynet. De er også underlagt særregulering der formålet blant annet er å sikre klientmidlene.

De stedlige tilsynene har særlig vært rettet mot revisors uttalelse til Finanstilsynet om eiendomsmegleres behandling av klientmidler. Bakgrunnen for dette er at eiendomsmeglere ofte disponerer vesentlige deler av privatpersoners formue i forbindelse med kjøp eller salg av bolig. Det er derfor særlig viktig at revisor ivaretar sin rolle. Også revisjonen knyttet til klientmidler i andre typer foretak er dekket i noen av de stedlige tilsynene.

I tillegg til de stedlige tilsynene som er gjennomført som ledd i tematisynet, har Finanstilsynet i andre sammenhenger vært opptatt at revisor har oppmerksomhet rettet mot håndtering av klientmidler. Det vises til likelydende brev fra Finanstilsynet til alle revisorer for forsikringsformidlingsforetak der ett av punktene gjelder klientmidler, se <http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Brev/2013/Revisjon-av-forsikringsformidlingsforetak/>. Det vises også til likelydende brev til alle revisorer som reviderer betalingsforetak med begrenset konsesjon der viktigheten av å gjennomgå revisjonsklientens rutiner knyttet til kundemidler er trukket frem. Dette brevet gikk også til regnskapsførere for slike foretak, se <http://www.finanstilsynet.no/no/Artikkelarkiv/Brev/2013/Regnskapsforere-og-revisorer-for-betalingsforetak-med-begrenset-tillatelse/>.

Eiendomsmeglingsforetak og advokater som driver eiendomsmegling, forsikringsformidlingsforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond og verdipapirforetak skal avgi en uttalelse til Finanstilsynet om foretakets behandling av klientmidler, og revisor skal bekrefte riktigheten, jf. skjema "KRT-1010 Behandling av klientmidler med revisors uttalelse". Finanstilsynet har vurdert det arbeidet som ligger til grunn for revisors bekreftelse.

2 Gjennomføring av tematisynet

Det ble gjennomført 31 stedlige tilsyn, hvorav 10 ved avdelingskontorer hos de fem store revisjonsselskapene (EY, PWC, Deloitte, KPMG og BDO). De øvrige 21 er gjennomført hos et utvalg av mellomstore og mindre revisjonsselskap. Totalt er 45 oppdragsansvarlige og 62 revisjonsoppdrag kontrollert. Finanstilsynet har gitt samtlige revisjonsselskap omfattet av tematisynet skriftlig tilbakemelding knyttet til de aktuelle attestasjonsoppdragene. Oppdragene som er gjennomgått gjelder for regnskapsåret 2012.

Ved utvelgelsen av revisjonsselskap er det lagt vekt på spredning med hensyn til revisjonsselskapenes størrelse. I tillegg til revisjonsselskap på Østlandet har revisjonsselskap på Vestlandet og i Nord-Norge inngått i utvalget.

Det følger av KRT-1010 at revisors kontroll av klientmidler skal gjennomføres i samsvar med lov, forskrifter og god revisjonsskikk, herunder ISAE 3000 for attestasjonsoppdrag. Som det fremgår av skjemaet, skal del 1-4 fylles ut av foretaket. Revisor skal avgi sin uttalelse til Finanstilsynet om foretakets behandling og rapportering av betroede midler i del 5. Uttalelsen skal avgis med høy sikkerhet. De handlinger revisor gjennomfører må ses i sammenheng med revisjonshandlingene revisor uansett måtte gjøre som et ledd i årsregnskapsrevisjonen av foretaket.

Finanstilsynets vurdering gjelder revisjon av foretak med klientmidler med hovedvekt på det arbeidet revisor utfører som grunnlag for sin uttalelse i KRT 1010 om foretakets:

- Overholdelse av lover og forskrifter
- Regnskapsførsel
- Klientkonto
- Avstemming av klientmidler og klientansvar

Det følger av revisorloven § 5-3 første ledd at revisor skal kunne dokumentere hvordan revisjonen er gjennomført samt resultatet av revisjonen på en måte som er tilstrekkelig til å kunne underbygge og etterprøve revisors konklusjoner. Forhold som tilsier at det kan foreligge misligheter eller feil skal kunne dokumenteres særskilt med angivelse av hva revisor har foretatt seg i den anledning.

Finanstilsynet har i utgangspunktet forholdt seg til dokumentasjonen i revisors oppdragsarkiv. Der Finanstilsynet avdekket mangler, ble dette likevel drøftet med oppdragsansvarlig revisor for å vurdere om forståelse av virksomheten, særlovgivningen og innhentede revisjonsbevis utgjorde et bedre grunnlag for revisors uttalelse enn det dokumentasjonen viste.

3 Foretakets overholdelse av lover, forskrifter og konsesjonsvilkår

Som del av revisjonen av foretak med klientmidler skal revisor opparbeide seg den nødvendige virksomhets- og bransjeforståelsen. Videre må revisor ha kunnskap om særlovgivning og konsesjonsvilkår som foretaket er underlagt, spesielt regler for regnskapsrapportering og behandling av klientmidler. Forståelsen av virksomheten og virksomhetens rammebetingelser danner et viktig grunnlag for å fastsette tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonshandlinger. Revisor må følgelig også kontrollere at foretaket har en fagansvarlig med nødvendig konsesjon. Videre må revisor påse at foretaket etterlever risikostyringsforskriften.

Finanstilsynets kontroll avdekket følgende:

- For de fleste oppdragene hadde revisor i planleggingen av revisjonen ikke nevnt hvitvaskingsregelverket, risikostyringsforskriften og forskrift om årsregnskap m.m. for eiendomsめglere av 14. oktober 1999 nr. 1084.
- For enkelte av oppdragene hadde ikke revisor avgitt erklæring til styret i henhold til risikostyringsforskriften § 10, eventuelt påsett at slik erklæring var avgitt av internrevisjonen. Selskapets manglende oppfylning av risikostyringsforskriften var heller ikke kommunisert til foretaket i nummerert brev.

4 Foretakets regnskap

Revisor skal vurdere hvorvidt foretakenes regnskapsføring av klientmidler og klientansvar følger kravene i regnskapsloven, bokføringsloven og forskriftene, herunder også kravene til reskontroføring og ajourhold. Revisor må vurdere hensiktsmessig angrepsvinkel for revisjonen. Uansett angrepsvinkel må revisor kontrollere et utvalg grunnlagsdokumenter mot regnskapsføringen og belastninger på reskontroene for klientansvar. Kontrollen må også omfatte enkeltoppgjør for å påse at grunnlaget for oppgjør er fullstendig.

Finanstilsynets kontroll avdekket følgende:

- Bare et fåtall av revisorene hadde vurdert nødvendig utvalgsstørrelse for kontroll av enkeltoppdrag for å sikre tilstrekkelig grunnlag for å bekrefte at regnskapsføringen er i samsvar med regelverket.
- I en del tilfeller hadde ikke revisor påsett at det i note til regnskapet var angitt beløp for klientmidler og klientansvar i foretaket, jf. forskrift om årsregnskap m.m. for eiendomsめglere.

For øvrig fant Finanstilsynet at prinsippnoten for inntektsføring ofte ikke var tilpasset eiendomsめglingsvirksomhet.

5 Foretakets klientkonto

Eiendomsめglingsforskriften § 3-8 flg. regulerer foretakenes behandling og oppbevaring av klientmidler som ikke umiddelbart utbetales. Denne bestemmelsen er et viktig bidrag til beskyttelse av klientmidlene. Det er derfor helt sentralt at revisor kontrollerer at foretakets behandling av klientmidler er i samsvar med forskriften.

Klientmidler skal oppbevares atskilt fra foretakets egne midler. Forskriftens § 3-10 pålegger foretaket å sørge for at klientmidler som ikke umiddelbart utbetales, settes på klientkonto i bank som har rett til å tilby slik tjeneste i Norge, og som skriftlig har forpliktet seg til ikke å gjøre motregning gjeldende i klientkontoen for de krav banken måtte ha overfor foretaket. Videre skal klientkontoer kun disponeres av fagansvarlig eller personer/foretak som har skriftlig fullmakt fra den fagansvarlige, jf. eiendomsめglingsforskriften § 3-11.

Finanstilsynets kontroll avdekket følgende:

- Det store flertall av revisorene hadde ikke kontrollert fullmaktsforhold for klientkontoer, verken ved innhenting av bankbrev eller på annen måte. Finanstilsynet avdekket i noen få tilfeller at kontroll som var gjennomført ikke hadde fanget opp at tidligere ansatte fortsatt hadde fullmakt til klientkontoer. Manglende kontroll av fullmaktsforhold er en vesentlig mangel ved revisors arbeid.
- I enkelte tilfeller hadde ikke revisor kontrollert at foretakets avregning av opptjente renter på klientmidler var i samsvar med eiendomsめglingsforskriften § 3-10 tredje ledd.

6 Foretakets avstemming av klientmidler og klientansvar

I henhold til eiendomsmeglingsforskriften § 3-12 skal foretak opprette egne kontoer i regnskapet for klientansvar og klientmidler som til enhver tid viser behandlingen av klientmidlene. Bokføringen skal vise klientansvaret for det enkelte oppdrag.

Foretak plikter månedlig å avstemme:

1. Innestående på bankkonto for klientmidler mot bokførte klientmidler i regnskapet.
2. Bokførte klientmidler i regnskapet mot bokført klientansvar (klientgjeld) i regnskapet. Avvik mellom regnskapsstørrelsene skal være forklart.
3. Bokført klientansvar (klientgjeld) i regnskapet mot summen av klientansvar for hvert oppdrag. Avvik skal forklares. Dersom saldolisten, som viser klientansvaret for det enkelte oppdrag, har negative saldoer, skal årsaken forklares.

Finanstilsynet vurderte hvorvidt revisor har kontrollert at:

- foretaket har dokumentert alle avstemmingene
- avvik er forklart
- klientansvar med negativ saldo er tilstrekkelig forklart av foretaket.

Finanstilsynet avdekket noen få tilfeller der revisor ikke hadde kontrollert at foretaket har gjort månedlige avstemminger av klientmidler og klientansvar.

7 Revisors rapporteringsplikt ved brudd på regelverk og konsesjonsvilkår

Det følger av finanstilsynsloven § 3a at revisor har plikt til straks å rapportere forhold som kan medføre tilbakekall av foretakets tillatelse til å drive virksomhet, skade den fortsatte drift av institusjonen eller medføre at regnskapene ikke kan godkjennes eller at det tas forbehold.

Finanstilsynet fant to tilfeller der revisor ikke hadde oppfylt denne rapporteringsplikten. I det ene tilfellet hadde foretaket negativ egenkapital. I det andre tilfellet hadde foretaket inntektsført renter på klientmidler i strid med bestemmelsen i eiendomsmeglingsforskriften § 3-10 tredje ledd.

Finanstilsynet understreker viktigheten av at revisor rapporterer etter finanstilsynsloven § 3a slik at Finanstilsynet kan vurdere hvilken oppfølging som er nødvendig overfor foretaket.

8 Oppsummering

Formålet med tematisynet 2013 var å vurdere revisjon av foretak med klientmidler, med hovedvekt på kontroll av klientmidler. Revisjonsutførelsen er vurdert opp mot de forhold som omfattes av revisors uttalelse til Finanstilsynet i KRT 1010 Foretakets behandling av klientmidler med revisors uttalelse.

Tematisynet viste at revisor i de fleste tilfellene hadde utført tilstrekkelig arbeid rettet mot foretakets avstemming av klientmidler og klientansvar. Tematisynet avdekket likevel andre mangler i de fleste av de kontrollerte oppdragene. Disse knyttet seg hovedsakelig til revisors manglende:

- kartlegging og oppfølging av krav i lover og forskrifter
- vurdering av utvalgsstørrelse for å kunne bekrefte at regnskapsføringen er i samsvar med regelverket
- kontroll av fullmaktsforhold knyttet til klientkontoer
- kontroll av noteopplysninger.

Resultatet av tematisynet understreker behovet for økt bevissthet i revisjonsbransjen knyttet til revisjon av foretak med klientmidler og den særlige bekreftelsen som revisor skal gi i KRT 1010.

